

Література

1. Assmann J. Cultural memory and early civilization : Writing, remembrance, and political imagination. New York: Cambridge University Press, 2011. 332 p.
2. Halbwachs M. La Mémoire collective. Deuxième édition revue et augmentée. Paris: Presses Universitaires de France, 1968. 226 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-37>

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ У МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМИ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Москвічова Ю. О.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичного та перформативного мистецтва
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

У сучасному гуманітарному дискурсі проблема історичної пам'яті набуває особливої актуальності, оскільки вона безпосередньо пов'язана з процесами самоідентифікації суспільства та збереженням культурної спадщини. В умовах глобалізаційних викликів і соціокультурних трансформацій питання репрезентації національного історичного досвіду постає як один із ключових чинників формування національної ідентичності. Вагомий внесок у дослідження теоретичних аспектів ідентичності зробили українські науковці, серед яких Є. Бистрицький, Б. Гаврилишин, В. Вітковський, Г. Касьянов, М. Рябчук, М. Степико та ін. Ідентичність як соціальний феномен досліджували О. Белінська, С. Макєєв, В. Павленко, Н. Черниш, Н. Шульга та ін. Проблематика культурної та історичної пам'яті знайшла відображення у працях українських і зарубіжних науковців, де вона розглядається як складний соціокультурний феномен. У музикознавчому контексті значну увагу приділено питанням взаємозв'язку музичного мистецтва та національної ідентичності, ролі фольклору як носія колективної пам'яті, а також особливостям художньої інтерпретації історичного матеріалу.

Музична культура, як особлива форма художнього осмислення дійсності, відіграє важливу роль у збереженні й трансляції історичної

пам'яті. Вона здатна не лише фіксувати історичні події, але й інтерпретувати їх через систему образів, символів, емоційно-ціннісних смислів, що забезпечує глибинний вплив на свідомість особистості. Як слушно зазначає, М. Степико, всі успішні нації володіють набором стрижневих символічних елементів, що є для їх громадян своєрідними «критеріями істини» [4, с. 172].

Історична пам'ять у музичній культурі України функціонує як багатомірне явище, що реалізується через низку художніх механізмів. Традиційна пісенна та інструментальна культура активно інтегрується у професійну композиторську та виконавську практику, набуваючи нових форм існування – від академічних обробок народних мелодій до проєктів у стилі world music, фольк-року чи етно-джазу [2].

Одним із ключових механізмів постає *фольклорна традиція*, яка виступає своєрідним «архівом» історичного досвіду народу. Українська народна пісня акумулює в собі відомості про історичні події, соціальні явища, світоглядні уявлення, транслюючи їх через покоління. У ній заковано колективну пам'ять, що зберігає національні архетипи, символи та цінності. Архетипи постають універсальними смисловими структурами української культури, що визначають світоглядні засади народу. На думку більшості дослідників, їх витoki сягають ранніх етапів етногенезу. Архетипи як праобрази культури акумулюють у собі ідеї, емоційні переживання та уявлення, притаманні як окремій людині, так і колективній свідомості. Вони заковуються у культурному просторі та передаються від покоління до покоління, зазнаючи певних трансформацій. Водночас зберігається відносно стабільна ментальна основа, що виявляється у спільності мовних, культурних та етико-емоційних орієнтирів. Саме ця основа забезпечує тяглість етнічної самосвідомості й ідентичності народу в умовах історичних змін. У підсумку, йдеться про стрижневу характеристику національного характеру, сформовану на рівні архетипних моделей світосприйняття і поведінки, яку можна окреслити як «дух нації» [3, с. 172].

Іншим важливим механізмом є *стилізація та переосмислення* фольклорних джерел у професійній музичній творчості. Композитори, звертаючись до народної інтонаційності, ритміки, гармонії, ладових структур, не лише відтворюють традицію, але й трансформують її відповідно до сучасних культурно-мистецьких потреб. Такий підхід сприяє актуалізації історичної пам'яті в нових культурних контекстах. Сучасні музиканти дедалі частіше звертаються до автентичних наспівів, тембрів народних інструментів, поєднуючи їх із електронними засобами звукотворення. У такий спосіб формується новий тип мистецького продукту, що зберігає зв'язок із традицією та водночас є сучасним і відповідає вимогам світового мистецького ринку [2].

Окремої уваги заслуговує *інтонаційно-символічний* рівень музики, який є одним із найтонших механізмів репрезентації історичної пам'яті. Певні інтонації, ладові звороти, ритмічні формули виступають маркерами національної ідентичності, викликаючи асоціації, іноді на підсвідомому рівні, з історичним досвідом і культурною традицією. Через такі «звукові коди» формується емоційна пам'ять, що забезпечує глибоке переживання культурної приналежності.

У сучасних умовах особливого значення набуває освітній вимір функціонування історичної пам'яті. Музичні дисципліни у закладах вищої освіти виступають важливим інструментом формування у здобувачів національної свідомості, здатності до осмислення культурної спадщини та її актуалізації у своїй професійній діяльності. Через аналіз музичних творів, слухання, виконання та інтерпретацію формується цілісне уявлення про історичний розвиток української культури.

Таким чином, в умовах сучасних соціокультурних викликів музичне мистецтво відіграє важливу роль у переосмисленні історичної пам'яті, сприяючи консолідації суспільства та утвердженню національної ідентичності. Історична пам'ять у музичній культурі України постає як динамічний процес, що реалізується через систему художніх механізмів, серед яких провідними є фольклорна традиція, стилізація, інтонаційно-символічні структури. Музичне мистецтво не лише зберігає історичний досвід, але й активно трансформує та інтерпретує його, забезпечуючи передачу культурних смислів між поколіннями. Через музичні, сценічні практики фольклорна спадщина інтегрується в сучасний культурний простір, що сприяє зміцненню національної свідомості та розвитку міжкультурної комунікації. Важливим є освітній аспект, оскільки через музичну освіту відбувається формування національної ідентичності молоді та усвідомлення значення культурної спадщини. Отже, музична культура виступає потужним чинником збереження історичної пам'яті та утвердження національної самосвідомості в сучасному українському суспільстві.

Література

1. Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір / [О.В. Білий, О.Є. Гомілко, С.А. Лозниця та ін.]. Київ : Наукова думка, 2018. 276 с.

2. Москвічова Ю.О. Культурна пам'ять і мистецтво: трансформації фольклорної спадщини в добу глобалізації. Культура і мистецтво як засоби формування національної ідентичності : Міжнародна наукова конференція (4–5 березня 2026 р.) Рига, 2026.

3. Поліщук Р.М. Культурна ідентичність як субстанційний чинник формування світогляду українського народу в епоху глобалізації : дис.... канд. філософських наук : 09.00.05 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 215 с.

4. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. К.: НІСД, 2011. 336 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-38>

СУЧАСНІ ОБСТАВИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФА ЯК ПРИКЛАД ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У СВІТІ. ТЕНДЕНЦІЇ І СКЛАДНОСТІ

Наумова Л. М.

*кандидат філософських наук, доцент,
науковий співробітник*

*Інститут Історії мистецтва Чеської Академії наук
м. Прага, Чеська Республіка*

Історія українського кіно не так багато досліджувалася. Щодо його раннього та радянського періоду існування, то західні «Історії радянського кінематографа, як правило, оминають радянські республіки й у випадку лише України ігнорують майже 20% населення Радянського Союзу та, подекуди, близько 25% його кінематографічного виробництва» [9, с. 160]. Хоч актуальність теми українського національного кіно була переконливо доведена канадським теоретиком кіно українського походження Богданом Небесью [8, с. 475–476], ця тема досі залишається маловивченою і фактично невідомою на Заході. Виключення становлять не так багато англومовних видань, присвячених українському кіно. Наприклад, книга про українське поетичне кіно [2], кілька праць про різні аспекти життя і творчості Олександра Довженка [5], [6] і т.д. Якщо зробити докладний огляд західних книг, журнальних публікацій та спеціальних випусків наукових періодичних видань, присвячених темі українського кіно, то цей опис разом із детальним аналізом займе буквально пару сторінок, як, наприклад, у Джеремі Гікса та Леоніда Мачуліна [3, с. 256–258] у редактованому ними також спеціальному випуску паралельних журналів «Studies in Russian and Soviet Cinema» [10] і «Культура України» [11].